

Monumentnummer*: 531808

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	05 december 2014
Kadaster deel/nr	82966/90

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Herwijnen	West Betuwe	Gelderland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Herwijnen	V			504
Herwijnen	V			568
Herwijnen	V			567
Herwijnen	V			56

*Omschrijving***

Cluster 70.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, WAARIN RESTEN VAN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, (RELICTEN) BETONNEN BORSTWERINGEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-) WEGEN EN MET DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE (DIE OOK DE ONTSLUITINGSWEG - de Nieuwe Steeg - OMVAT) als basale elementen van het Fort bij de Nieuwe Steeg. Het Fort bij de Nieuwe Steeg is een van de tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie behorende forten die voorzien zijn van typerende aarden en aangeaarde onderdelen. Forten en vergelijkbare werken werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de werken is, behalve dit gewoonlijk tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol vervulde of kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bebouwing en open terreinen dekten en de contouren bepaalden, gedekte toegangen, bestrate paden en appellaatsen. De aardwerken zijn in sterk van elkaar verschillende grondplannen aangelegd, vaak met een of meer bastions, die eveneens in vorm konden verschillen. Rond het aardlichaam kwam - indien mogelijk - een natte gracht te liggen, terwijl de werken gewoonlijk waren omgeven door een militaire begrenzing, die was aangeduid met grenspalen. Over de gracht lag gewoonlijk een (beweegbare) brug - verschillende typen komen voor - maar soms bestond een vaste oeververbinding, bijvoorbeeld in de vorm van een dam, die deel (kunnen) uitmaken van het wegensysteem. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg of pad, dat zowel in de vorm van een gedekte weg kon zijn aangelegd, als ook wel gelijk met of zelfs boven maaiveldniveau lag. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevindt zich bovendien vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landsgrond. Het Fort bij de Nieuwe Steeg wijkt niet principieel af van dit algemene beeld. Bijzonder is het aardgedekte kazernegebouw met twee tegenover elkaar gelegen vleugels. Bij de restauratie en herbestemming van het fort zijn ook de aardwerken onderhanden genomen en in belangrijke mate hersteld. Tevens zijn (houten) trappen en hekwerken e.d. geplaatst.

Omschrijving

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, WAARIN RESTEN VAN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, (RELICTEN) BETONNEN BORSTWERINGEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-) WEGEN EN MET DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE (DIE OOK DE ONTSLUITINGSWEG - de Nieuwe Steeg - OMVAT) van het FORT BIJ DE NIEUWE STEEG. Het Fort bij de Nieuwe Steeg werd gebouwd in de periode 1877-1880 en is verbeterd en / of uitgebreid rond 1885 en 1939-1940. Het bestaat in hoofdzaak uit een ongeveer trapeziumvormig aardlichaam met op elke hoek een bastion. De plattegrond is echter niet exact symmetrisch. Relatief lage aardwerken omsluiten het open fortterrein of terreplein geheel, terwijl de binnen het fort gelegen bomvrije bouwwerken door ten dele veel hoger reikende aardwerken zijn gedekt. Er zijn (resten van) twee betonnen geschutborstweringen, waarvan een in tamelijk goede staat. Zeer bijzonder is de door aardwerken gedekte kazerne, die uit twee op ongeveer vier meter uit elkaar gelegen evenwijdige vleugels bestaat, die aan de oostzijde met elkaar zijn verbonden en daar eveneens door aarde gedekt zijn. Er is nog in beperkte mate een verharding van het terrein aanwezig: op de toegangsweg, op de klinkerplaats tussen de beide kazernevleugels en bij een aantal (bomvrije) gebouwen. Bijzonder is dat de ontsluitingsweg integraal als onderdeel van de Militaire Landsgrond is. Dit deel van de Militaire Landsgrond omvat de ongeveer noord-zuid lopende en ca. 450 m. lange Nieuwe Steeg zelf, inclusief de bermsloten, een smal (voedings)kanaaltje voor de fortgracht, die gelegen zijn binnen een smalle strook van de Lingedijk tot de Teindweg. De gracht van het Fort bij de Nieuwe Steeg is nog compleet aanwezig en vormt een ruime omkadering van de aanleg van het fort. Langs vrijwel de gehele natte gracht zijn resten van een smal onderhoudspad op kadeniveau aanwezig. De gracht had aan de noordzijde via een slootje een verbinding met de Linge, maar van een inundatie- of keersluisje zijn geen resten of sporen aangetroffen, maar mogelijk zijn die wel in de bodem aanwezig. Door kappen van bomen en onderhoud en herstel van de aardwerken is het fort thans goed herkenbaar. De oorspronkelijk met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de Militaire Landsgrond, is op de bij dit document behorende kaart aangeduid.

Waardering

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, WAARIN RESTEN VAN GESCHUTSOPSTELPLAATSEN, (RELICTEN) BETONNEN BORSTWERINGEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, MET (OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-) WEGEN EN MET DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE ZONE (DIE OOK DE ONTSLUITINGSWEG - de Nieuwe Steeg - OMVAT) van het Fort bij de Nieuwe Steeg zijn van algemeen belang

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende circa 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw).

Het betreft hier een werk dat in eerste aanleg een voorbeeld is van een uit aardwerken samengestelde fortaanleg die tot stand kwam in het kader van de voorverdediging van een acces en inundatiewerken en die stamt uit de jaren 1876-1880, 1885 en de jaren 1939-1940.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de directe relatie tot de inundatiesluizen te Asperen. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang tussen de onderdelen van het complex. Ten slotte is hier sprake van een gave relatie van de aardwerken met het schootsveld.

* Het complexonderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het nog steeds de eigen fysieke kenmerken en de belangrijkste omgevingskenmerken vertoont die destijds tot de bouw aanleiding waren.

* Het complexonderdeel is gaaf bewaard omdat qua structuur en fysiek voorkomen meerdere hoofdzaken van de toestand in de jaren '80 van de 19de eeuw zijn bewaard.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie